

Галина ЗАМОЙСЬКА,
*практичний психолог Ізяславського ліцею №1 I-III ст.
ім. Мирослава Поповича*

Робота фахівця психологічної служби зі здобувачами освіти з питань соціально- психологічного супроводу

Реалії сьогодення, позначені швидкими соціальними змінами, технологічним прогресом, інформаційним перевантаженням, різноманітними кризами і воєнними подіями формують нові освітні виклики. У цьому контексті особливого значення набуває роль психологічної служби, діяльність якої спрямована на забезпечення психологічного благополуччя та успішної адаптації здобувачів освіти до мінливих, нестабільних умов сьогодення.

До основних напрямів роботи психологічної служби відносимо:

Психологічна діагностика

- Вивчення індивідуальних особливостей здобувачів освіти: когнітивних, емоційних, особистісних, мотиваційних та інших.

- Виявлення проблемних зон у розвитку та навчанні.

- Оцінка рівня психологічної готовності до навчання та соціальної взаємодії.

Консультативна робота

- Надання індивідуальної та групової допомоги здобувачам освіти у розв'язанні психологічних проблем, зокрема, пов'язаних з навчанням, міжособистісними стосунками, самопізнанням, професійним самовизначенням тощо.

- Консультування батьків та педагогів з питань психологічного розвитку та виховання дітей.

Корекційно-розвивальна робота

- Проведення індивідуальних та групових занять, спрямованих на розвиток когнітивних здібностей, емоційного інтелекту, соціальних навичок, стресостійкості та інших важливих якостей.

- Розробка та реалізація програм психологічної підтримки для здобувачів освіти, які перебувають у складних життєвих ситуаціях.

Профілактична робота

- Створення сприятливого психологічного клімату в освітньому середовищі.

- Попередження виникнення психологічних проблем у здобувачів освіти.

- Формування здорового способу життя та профілактика залежностей.

- Психологічна просвіта («Толерантність – шлях до миру» – подається нижче)

- Поширення психологічних знань серед здобувачів освіти, батьків та педагогів.

- Формування культури психологічного здоров'я та звернення за допомогою у разі потреби.

Особливості роботи психологічної служби в сучасних, воєнних, нестабільних умовах

Використання сучасних технологій

- Застосування онлайн-платформ для проведення діагностики, консультування та корекційно-розвивальної роботи.

- Використання інтерактивних методів навчання та розвитку.

Індивідуальний підхід

- Врахування індивідуальних потреб та особливостей кожного здобувача освіти.

- Розробка індивідуальних програм психологічного супроводу.

Командна робота

- Взаємодія з педагогами, батьками, медичними працівниками та іншими фахівцями для забезпечення комплексного підходу до психологічного супроводу здобувачів освіти.

До ефективних форм роботи можемо віднести:

- Індивідуальні консультації

- Групові заняття (тренінги, семінари)

- Батьківські збори

- Педагогічні консиліуми

- Робота з учнівським самоврядуванням

- Спільні проекти з громадськими організаціями.

Також важливими є практичні рекомендації, зокрема:

- Встановлення контакту з учнями, батьками та педагогами на основі довіри та взаєморозуміння.

- Використання сучасних методів та технологій психологічної роботи.

- Індивідуальний підхід до кожного учня з урахуванням його особливостей.

- Створення безпечного та комфортного психологічного середовища в навчальному закладі, наскільки це можливо під час війни.

- Систематичне підвищення професійної компетентності фахівців психологічної служби.

Таким чином, психологічна служба відіграє ключову роль у забезпеченні психологічного благополуччя та успішного розвитку здобувачів освіти в сучасних, нелегких умовах. Її діяльність сприяє формуванню здорової, успішної та адаптованої до життя особистості. Ефективний соціально-психологічний супровід є важливим фактором успішного розвитку особистості дитини, її соціальної адаптації та

успішності в навчанні. Робота фахівця психологічної служби в сучасних реаліях вимагає високого професіоналізму, творчого підходу та постійного вдосконалення.

Отже, психологічна служба є невід'ємною частиною освітнього процесу. Її діяльність спрямована на забезпечення психологічного благополуччя та успішного розвитку здобувачів освіти, що є запорукою їхнього успіху в навчанні та житті. Варто зауважити, що робота психологічної служби має бути комплексною та охоплювати різні аспекти розвитку особистості. Важливо поєднувати діагностичну, консультативну, корекційно-розвивальну, профілактичну та просвітницьку роботу задля досягнення найкращих результатів. Сучасні реалії вимагають від фахівців психологічної служби постійного професійного розвитку та вдосконалення. Необхідно освоювати новітні методики та технології, враховувати індивідуальні потреби кожного здобувача освіти та знаходити ефективні шляхи вирішення проблем.

Ефективність роботи психологічної служби також залежить від її ресурсного забезпечення, зокрема, методичного та матеріально-технічного. Збереження психічного здоров'я здобувачів освіти є пріоритетним завданням для усього суспільства, саме тому розвиток та підтримка психологічної служби є важливим напрямом діяльності держави та освітніх закладів.

Психологічна просвіта «Толерантність – шлях до миру»

Мета: показати роль толерантності під час взаємодії з іншими, закріпити знання учасників про компоненти толерантності, удосконалити вміння толерантного спілкування.

Цілі та задачі:

Створити комфортний психологічний клімат у групі.

Допомогти усвідомити свою індивідуальність.

Показати, що толерантність до себе і толерантність до інших взаємопов'язані.

Допомогти уважно ставитися до себе, поважати і приймати себе.

Створити умови для самопізнання і набуття досвіду позитивного спілкування.

Навчити різним способам виходу з конфліктних ситуацій, умінню виражати свої почуття і переживання без конфліктів.

Матеріали: аркуші А4, А3, ватман, маркери, стікери, ножиці, скотч, м'яч, роздатковий матеріал

Тривалість: 90 хв.

Хід заняття

Вступне слово психолога (3 хв).

Останнім часом стало модним говорити про толерантність. Для нашої свідомості поняття «толерантність» незвичне. Нам ближче наше слово – «терпимість».

Толерантність (від лат. *tolerantia*) – терпіння, прийняття іншої людини такою, якою вона є, зі всіма її достоїнствами і недоліками. Розвитку толерантності сприяє справжній інтерес до людини, збагнення його емоційного стану, життєвий досвід.

Сьогодні ви станете учасниками заняття, метою якого є показати значимість толерантності під час взаємодії з іншими, закріпити знання учасників про компоненти толерантності, удосконалення вмінь толерантного спілкування.

Знайомство. Вправа на знайомство «Імена та прізвища» (7 хв)

Мета: запам'ятати імена учасників

1. Учасники стають у коло.

2. Перший учасник називає своє ім'я та прикметник на ту ж букву. Наприклад, великий Володимир або прекрасна Поліна.

3. Кожен наступний учасник спочатку повторює імена і прикметники попередніх учасників, а потім називає своє ім'я та прикметник.

4. Якщо група велика, можна обмежити повторення до останніх 4-5 учасників.

Правила роботи в групі (5 хв)

Учасники пропонують свої правила, які обговорюються і записуються на дошці:

- довірчий стиль спілкування;
- щирість у спілкуванні;
- спілкування за принципом «тут і тепер»;
- конфіденційність всього, що відбувається в групі;
- активна участь;
- повага до думок іншого;
- оцінюємо не учасника, а його дії і вчинки;
- правило «1 мікрофона» (повага говорить);
- відключення телефонів;
- менеджер часу.

Робота з групою. Поняття «Толерантність» (7 хв)

Міні-лекція психолога

Поняття толерантності вперше почали вживати у XVIII столітті. У своєму «Трактаті про віротерпимість» видатний французький письменник та філософ Вольтер писав: «Безумством є переконання, що всі люди однаково думають про певні речі».

Розуміння толерантності неоднакове в різних культурах, адже залежить від історичного досвіду народів. В англіїців толерантність розуміють як готовність і здатність без протесту сприймати іншу особистість, у французів - як свободу іншого, його думок, поведінки, політичних та релігійних поглядів. У китайців бути толерантним означає великодушно та широко ставитись до інших. Арабською мовою толерантність – це вміння вибачати, терпимість, співчутливість, а на фарсі – ще й здатність до примирення.

Нині толерантність визначають як повагу і визнання рівності, відмову від домінування та примусу, визнання права інших людей на власні думки та погляди. Отже, толерантність насамперед має на меті прийняття інших такими, якими вони є, і взаємодію з ними на основі згоди.

Поділ людей на толерантних та інтолерантних є досить умовним. Кожен із нас у житті здійснює як толерантні, так й інтолерантні вчинки. Але здатність поводитися толерантно може стати особистісною рисою, а відтак - забезпечити успіх у спілкуванні. Толерантні люди більше знають про свої вади та переваги. Вони критично ставляться до себе і не прагнуть у всіх бідах звинувачувати інших. Вони не перекладають власної відповідальності на інших. Толерантна людина не ділить світ на два кольори - чорний та білий. Вона не акцентує уваги на розбіжностях між «своїми» та «чужими», а тому готова вислухати й зрозуміти інакші точки зору.

Обговорення

Чи завжди ми поважаємо думки, погляди інших?

Як треба поважати інших?

Чи треба прагнути, щоб інша людина сприйняла ваші погляди? Проявляти нетерпимість чи бути толерантним?

Вправа «Я їду в потязі» (10 хв)

Гра розвиває критичне мислення. Обмін думками та горизонтальне навчання між учнями допомагають їм поглянути на свої судження ширше, згуртуватися та спробувати знайти «за» і «проти» для конкретних стереотипних уявлень.

На дошці зображені такі ролі (за бажанням – додайте свої): хлопець зі скрипкою, бабуся з татуюваннями, жінка з маленькою дитиною, що плаче, радикальна феміністка, хлопець, що говорить сам із собою, дуже комунікабельна вчителька фізики, продавець риби з ринку, колишній поліцейський, студент з Нігерії, священник.

Ці ролі репрезентують стереотипні уявлення учнів, тому виховувати толерантність саме на таких персонажах буде дієво.

Роздайте кожній дитині аркуш та ручку.

Завдання – уявити, що учень їде в купейному вагоні поїзда. Їхати доведеться довго, кілька днів. Потрібно обрати трьох персонажів, з якими він захоче їхати разом.

На вибір дайте дітям 3-4 хвилини. Об'єднайте учнів у групи по 5 осіб. Попросіть, щоб вони обмінялися думками щодо обраних персонажів та разом обрали трьох. Тобто наприкінці вправи замість 10 персонажів мають бути лише ті три, що є спільними для всієї міні-групи.

Після цього кожна з груп коротко презентує: чому обрали саме цих персонажів та чому не обрали інших.

Який ефект?

Під час гри можна виявити стереотипи щодо різних груп людей. Наприклад: феміністок, поліцейських, людей із психічними розладами та представників іншої нації.

Обговорення. Чи дійсно існують підстави для таких стереотипів? Чи такі люди є небезпечними? Або, може, ми надто мало знаємо про них і тому боїмося чи не сприймаємо?

Вправа «Поводир» (10 хв)

Об'єднайте учнів у групи по двоє. Один зав'яже очі пов'язкою чи шарфиком, щоб не бачити предмети довкола себе. Завдання іншого - протягом 4 хвилин водити класом першого, показувати і давати в руки предмети, не називаючи вголос, що це. Це може бути зошит, вазон, куртка тощо.

Після цього діти міняються ролями. І тепер «поводиря» водить «незрячий».

Обговорення: «Як вам було, коли ви були незрячими та поводитися?»», «Що було найважчим?», «Як почуваються люди, які живуть без зору?», «Чим ми можемо бути корисними для людей з особливими потребами?».

Який ефект?

Коли дитина має можливість пожити кілька хвилин життям людини з інвалідністю, це може суттєво вплинути на сприйняття нею таких осіб. Адже ми можемо скільки завгодно розмовляти про проблеми незрячих, проте один міні-досвід у рамках уроку дозволить осмислити реальні труднощі та побоювання таких людей. Також ми вчимо дітей чуйності. Адже, коли ти – «поводир», то мусиш бути максимально уважним, щоб інша людина не впала чи не перечепилася. А коли «незрячий», то вчишся сприймати світ на дотик і довіряти тому, хто поряд.

Вправа «Сходінки толерантності» (10 хв.)

Психолог дає перелік термінів: насилля, дружба, смерть, стереотип, упередження, любов, симпатія, терпимість. Кожен учень вигадує ще два, які ввійдуть у його власний список, і самостійно розставляє терміни від найгіршого (1) до найкращого (10).

Об'єднайте учнів у групи по п'ятеро. Кожна група розміщує терміни від 1 до 10, обговорюючи між собою, чому цей термін вони поставили саме на таку позицію. Після цього презентують свої напрацювання перед класом.

Завдання тренера - допомогти учням критично поглянути на терміни та витлумачити їх зрозумілими словами. Можна запитувати: чи насилля гірше за вбивство? Чим відрізняється стереотип від упередження? Що таке стереотип? Що таке любов?

Який ефект? Вчимо відрізняти упередження від стереотипу. Розглядаємо шлях формування стереотипу та як його зауважити.

Обговорення допомагають учням визначитися стосовно низки актуальних тем, дізнатися думки інших з цього приводу. Така гра ініціює обмін сумнівами та обговорення суперечливих моментів, щоб дійти до спільного переліку термінів.

Вправа «Спільний малюнок» (10 хв.)

Згуртуйте дітей у групи по 8-10 осіб. Кожній з них дайте ватман та олівці або фломастери. Попросіть двох дітей закрити вуха, коли ви будете оголошувати завдання. Трьом – пов'яжіть шарфики на очі.

Завдання – намалювати багатоповерхівку з 10 балконами. На це в групі є три хвилини. Під час роботи діти не можуть говорити, проте пояснювати жестами і допомагати іншому з команди – дозволено.

Обговорення. Кому було найлегше виконувати завдання, а хто взагалі не зрозумів, що треба зробити?

Запитайте, чи діти допомагали один одному, хто почувався виключеним з команди і через що.

Який ефект? Такі ігри допомагають зрозуміти, чому дехто може почуватися виключеним у класі. Учні вчаться помічати тих, хто поруч, та взаємодіяти на рівних.

Часто буває, що під час гри кілька дітей є виключеними із загального процесу малювання. Варто обговорити, чому так трапилося і як можна було б допомогти однокласникам. Запитайте про труднощі, які мали діти із зав'язаними очима, та уточніть у класу: як вони могли би бути включені в процес на рівні з іншими?

Вправа «Пантоміма толерантності» (13 хв.)

Цілі: продовжити роботу з визначенням толерантності; розвивати фантазію, експресивні способи самовираження.

Матеріали: написані на окремих аркушах паперу кілька визначень толерантності; все, що може стати в нагоді для пантоміми – моток мотузки, стрічка, приладдя для малювання.

Учасники розбиваються на 3-4 підгрупи (по 3-5 чоловік). Кожна підгрупа отримує одне з визначень толерантності, вивішених на дошці. Завдання полягає в тому, щоб пантомімічно зобразити це визначення таким чином, щоб інші учасники здогадалися, про який саме визначенні йде мова. Час на підготовку пантоміми - 5 хвилин.

Ведучий задає такі питання:

– Яка пантоміма була найбільш «однозначною» і не викликала труднощів при вгадуванні?

– З якими труднощами зіткнулися групи в процесі придумування пантоміми?

Tolerance (англійське) – готовність і здатність приймати будь яку особистість або річ без протесту та втручання.

Toleration (американське) – здатність до визнання або практичне визнання і повага до переконань та дій інших людей.

Toleranz (німецьке) – терпимість до інших людей та поглядів.

Tolerance (французьке) – повага до волі іншого, його поведінки, способу мислення, політичних та релігійних поглядів.

Tolerancia (іспанське) – здатність визнавати ідеї та думки інших людей.

Tasamul (арабське) – прощення, м'якість, жалість, співчуття, терпимість до інших.

Kuanrong (китайське) – дозволяти, приймати, виявляти чуйність по відношенню до інших.

Терпимість (українське) – здатність терпіти щось від когось, бути стриманим, вміти рахуватись з думками інших.

Вправа «Стереотипні окуляри» (10 хв.)

Між двома учасниками розташовують аркуш паперу формату А4 із зображенням цифри «6» таким чином, щоб один з них бачив цифру «9», а другий – «6». Учасники розігрують діалог із приводу того, що вони бачать, намагаючись переконати партнера у своїй правоті.

Коментар ведучого: небажання зрозуміти іншого, упевненість, що ваша думка правильна, невміння знати свої «стереотипні окуляри» – найкоротший шлях до непорозуміння, а часто і до виникнення конфлікту. Отже, якщо ви прагнете до продуктивного спілкування, необхідно вести себе так, щоб не ображати партнера, поважати точку зору іншого та його особистість, індивідуальні особливості, захоплення тощо. Таке спілкування називається толерантним.

Рефлексія. Вправа «Я бажаю собі і іншим...» (5 хв.)

М'яч передається по колу. Учасник, який тримає м'яч в руках, говорить добрі побажання собі та іншим, потім передає м'яч по колу іншому учаснику.

На завершення, всі бажаючі можуть висловити свої почуття і емоції від тренінгу.

Використані джерела

1. Газета освітян Хмельниччини Майбуття. Липень-серпень, 2023р. №13-16 (708-711) «Про забезпечення ефективності психологічного супроводу освітнього процесу в закладах освіти області у 2023/2024 н.р.»

2. Лист МОН від 13.05.2022 № 1-5119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні».

3. Лист МОН від 21.08.23 № 1/12492-23 «Про пріоритетні напрямки роботи психологічної служби у системі освіти у 2023/2024 н.р.».